

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Kritische kanttekening bij bibliografieën.

Couwenberg, S.W.

Citation

Couwenberg, S. W. (1971). Kritische kanttekening bij bibliografieën. *Acta Politica*, 6: 1971(1), 113-115.

Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451367>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451367>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

zou zijn overgenomen, noemt hij, dat ik ten onrechte zou hebben geschreven, dat de term 'late-sensate' door Kahn en Wiener gebruikt zou worden om de waarden van de huidige jongere generatie te karakteriseren terwijl deze term door Kahn en Wiener alleen voor het beoordelen van kunst zou zijn gebruikt. Maar dat is helemaal niet zo: het begint op p. 41 (Am. uitgave) met kunst, maar de term wordt daarna gebruikt voor 'systems of truth' en 'culture' (bijv. p. 46 en 50). Gezien de inhoud van hoofdstuk IV over de post-industriële samenleving lijkt me de verbinding van de term 'late-sensate' met de waarden van de huidige jonge generatie legitiem. Maar wat belangrijker is: Snellen gaat helemaal niet in om mijn kritiek op het feit, *dát* Kahn en Wiener dit soort normatief bepaalde cyclische historische theoriën gebruiken. Wel is hij het eens met mijn bezwaar tegen het gebruik van scenario's, die hij 'intuïtief' noemt en dus ook buiten de wetenschap plaatst. Waarom waardeert Snellen de futurologie van Kahn en Wiener toch positief en ziet hij het als wetenschap?

Hij beschouwt 'Het jaar 2000' als een kader, waarbinnen door specialisten verder gewerkt kan worden, te vergelijken met een 'praatpapier', waarin 'expliciete schattingen van basisvariabelen' gegeven worden om een 'multi-disciplinair samengestelde groep een lange termijn prognose over een min of meer breed terrein' te laten opstellen. Ik neem aan, dat hij dit schrijft vanuit zijn ervaring in het bedrijfsleven. Maar daar is een prognose een onderdeel van beleid: het gaat erom toekomstige ontwikkelingen te laten verlopen zoals gewenst. De prognose bepaalt mede de werkelijkheid: het gaat er niet alleen om de toekomst te voorzien maar nog meer om de toekomst te beheersen. En bij de grote ondernemingen zijn voldoende beheersingsmogelijkheden aanwezig om prognoses te kunnen laten uitkomen. Daarom is de vraag op grond van wat voor uitgangspunten en doeleinden de basisvariabelen zijn bepaald en geschat ook niet zo belangrijk. Die worden bepaald door het bedrijfsbelang.

Mijn bezwaar tegen Kahn en Wiener — en daarmee ook tegen de opvatting van Snellen — is dat men voor het voorspellen van de toekomst van de samenleving als geheel het niet zoals bij die van de belangensfeer van een grote onderneming zonder een theorie kan stellen. Hoe kan anders bepaald worden wat 'basis-variabelen' zijn en wat niet? Ik meen, dat Kahn en Wiener die hebben vastgesteld op grond van een normatief bepaald beeld van de huidige samenleving, dat zij onvoldoende expliciet hebben gemaakt, zo niet verdoezeld. En het ontbreken van een theorie proberen zij goed te maken door zich te beroepen op het gebruik van technieken als systeem-analyse (Zoals de flaptekst het formuleert: 'demonstrating the new techniques of the think-tanks, this book projects what our own world most probably will be like a generation from now — and gives alternatives'). Kritiek op de toepasbaarheid van systeem-analyse voor de ontwikkeling van de wereld als geheel doet Snellen af met een verwijzing naar Easton. Maar systeem-theorie en systeem-analyse als techniek

voor 'wetenschappelijke' besluitneming zijn niet hetzelfde. De laatste is overigens niet veel meer dan een uitwerking van het maxime: neem alle relevante factoren en alternatieven in beschouwing. Philip Green heeft al eerder kritiek geleverd op Kahn's gebruik van 'systeem-analyse' om strategische aanbevelingen 'wetenschappelijk' te maken.¹ Zijn oordeel over Kahn's werk lijkt mij ook volledig van toepassing op 'Het jaar 2000': 'What Kahn has produced is not scientific analysis but prophetic science-fiction; unless it strikes our literary imagination it has neither more nor less merit than any other of its kind'.² Dat is ook de reden waarom ik Kahn en Wiener's toekomstdenken pseudo-wetenschap heb genoemd. En 'vordering van de futurologie' kan ik er niet in zien. De 'futuresologie' kan volgens mij trouwens helemaal niet als afzonderlijke wetenschap bestaan. Het is mogelijk, dat de sociologie als wetenschap van de menselijke samenleving zich zal kunnen losmaken van heteronome criteria (vooral bepaald door identificatie met en binding aan nationale staten: Kahn en Vietnam) en een theorie van sociale ontwikkeling zal kunnen opstellen.³ Dat zal het mogelijk maken toekomstige ontwikkelingen op wereldniveau beter te voorzien — en te beheersen. Maar zover is het nog niet: dat Kahn en Wiener de theorievorming geen stap verder hebben gebracht blijkt alleen al uit het feit, waar ook Snellen terecht op wijst, dat zij nergens enige verbinding hebben weten te leggen tussen ontwikkelingen binnen de nationale staten en de ontwikkeling van de wereld als geheel. Daarom blijf ik bij mijn oordeel over Kahn en Wiener's werk als pseudo-wetenschap.

G. van Benthem van den Bergh

(De heer Snellen zal in een van de volgende afleveringen op deze bijdrage, evenals op die van Van Steenbergens elders in deze aflevering, reageren. Redactie).

III

Kritische kanttekening bij bibliografieën

Acta Politica publiceert jaarlijks een bibliografie van voor politicologen relevante literatuur. Ik heb mij bij het doornemen van deze bibliografieën al meermalen afgevraagd, welke criteria aan deze selectie ten grondslag liggen. Op mij maken deze jaarlijkse bibliografieën een nogal willekeurige indruk. Ik heb dit o.a. vastgesteld aan de hand van het door mij geredigeerde maandblad 'Oost-West'. Op nogal willekeurige wijze worden sommige artikelen uit dit

¹ Zie zijn *Deadly Logic: the theory of nuclear deterrence*, Ohio State University Press 1966.

² op. cit., blz. 92.

³ Voor een uitvoerige analyse van de obstakels voor autonome sociologische theorievorming zie Norbert Elias, *Was ist Soziologie?* München, 1970.

blad wel vermeld, andere die er evenzeer voor in aanmerking zouden komen, niet.

Hetzelfde kan gezegd worden ten aanzien van de vermelding van recensies bij nieuw verschenen boeken. Bij sommige boeken maakt men melding van een of meer recensies, bij andere niet, hoewel daarover evenzeer recensies van voldoende niveau beschikbaar zijn.

In een tijd waarin ook in de politicologie het expliciet maken van eigen waarde-maatstaven niet langer geschuwd wordt, ja door velen gezien wordt als een voorwaarde voor een zo objectief mogelijke benadering, is het, dunkt me, niet ongepast de samenstellers van deze bibliografieën eens te vragen, aan de hand van welke criteria zij bepalen, wat wel en wat niet gerekend kan worden tot literatuur, die voor politicologen relevant is. Hiervoor is temeer reden omdat in deze bibliografieën geregeld ook publicaties vermeld worden, waaraan geen wetenschappelijk karakter toegekend kan worden, of slechts in min of meer beperkte mate.

In een persoonlijk schrijven aan de samenstellers van deze bibliografieën heb ik bovenstaande kritiek meermalen kenbaar gemaakt en toegelicht met een aantal, voor uitbreiding vatbare, voorbeelden. Zij hebben mij verzocht, deze kritiek publiekelijk te uiten in Acta Politica, zodat zij daar ook in het openbaar op kunnen reageren. Vandaar dit stukje.

S. W. Couwenberg

Antwoord aan de heer Couwenberg

Als degene die eertijds de opzet van de bibliografie heeft gemaakt, acht ik mij het meest gereed de heer Couwenberg kort te beantwoorden.

Het gaat om twee zaken.

Het eerste punt betreft de criteria. De criteria op grond waarvan verbijzondering plaats vindt vanuit de wereldproductie van teksten naar de zestig à tachtig in de bibliografie vermelde teksten, zijn vanaf de eerste bibliografie openbaar gemaakt (Zie Acta Politica, 1 (1965/66), p. 262). Nu kan men van mening zijn:

- a dat deze criteria slecht gekozen zijn (men kan b.v. vinden dat de bibliograaf te weinig criteria hanteert, of te veel, of de verkeerde);
- b dat de (al dan niet juiste) criteria onjuist worden toegepast.

De heer Couwenberg deelt in ieder geval mening a, want hij wenst expliciet gemaakt te zien criteria die niet in het lijstje van p. 262 zijn vermeld. En wel criteria op grond waarvan men kan besluiten of een tekst al dan niet politicologisch (c.q. politicologisch relevant) is.

Hoewel ik best bereid ben een van de in de literatuur voorkomende definities van politicologie tot de mijne te maken, zal ik dat te dezer plekke niet doen, eenvoudig omdat men aan zo'n definitie voor het maken van een bibliografie niets heeft. Voor de bibliografie hanteer ik de vrij simpele maatstaf, dat een

politicologische tekst moet handelen over politiek en dat de auteur zijn onderwerp objectief en analytisch moet benaderen. Een politicologisch *relevante* tekst kan van *documentair* karakter zijn (verkiezingsuitslagen, verzamelbundel partijprogramma's), kan ook een meer *subjectief* geschreven tekst zijn, b.v. als men een onderwerp wil signaleren waaromtrent wetenschappelijke analyses zeldzaam zijn (b.v. de provo-beweging).

Het is duidelijk dat zo lang men niet het eenduidige criterium hanteert dat politicologisch alleen die tekst is, die geschreven is door een vakpoliticoloog in de uitoefening van zijn vak, men erover kan strijden of vermelding of weglating van een publikatie terecht of onterecht is. Maar dan wel graag onder publieke opgave van de desbetreffende titels.

Het tweede punt betreft de recensies. In een zeer beperkt aantal gevallen zijn die onder de titels vermeld, in de meeste gevallen niet. Couwenberg heeft daarin gelijk.

G. H. van Es